

# Spis treści

|                 |   |
|-----------------|---|
| Przedmowa ..... | 5 |
|-----------------|---|

## Część ogólna

|                                                                                              |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| I. Dane z zakresu zachorowalności i umieralności na raka jamy ustnej na terenie Polski ..... | 15 |
| II. Ogólna charakterystyka kliniczna i morfologiczna nowotworów jamy ustnej .....            | 20 |
| III. Niektóre elementy etiopatogenezy raków jamy ustnej .....                                | 25 |
| IV. Metody badania onkologicznego jamy ustnej .....                                          | 30 |
| 1. Cechy wywiadu onkologicznego .....                                                        | 30 |
| 2. Badanie przedmiotowe .....                                                                | 31 |
| 3. Badanie radiologiczne .....                                                               | 35 |
| 4. Badanie mikroskopowe .....                                                                | 39 |
| V. Metody leczenia onkologicznego nowotworów jamy ustnej ....                                | 44 |
| 1. Leczenie chirurgiczne .....                                                               | 44 |
| 2. Radioterapia .....                                                                        | 52 |
| 3. Chemioterapia .....                                                                       | 57 |
| Piśmiennictwo .....                                                                          | 63 |

## Część szczegółowa

|                                                                                                                              |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| I. Nowotwory tkanek miękkich jamy ustnej .....                                                                               | 67 |
| 1. Nowotwory pochodzenia nabłonkowego .....                                                                                  | 67 |
| 1.1. Nowotwory łagodne .....                                                                                                 | 67 |
| Brodawczak płaskonabłonkowy łagodny .....                                                                                    | 67 |
| 1.2. Stany przedrakowe błony śluzowej jamy ustnej .....                                                                      | 69 |
| Rogowacenie białe ( <i>leucoplakia</i> ) .....                                                                               | 69 |
| Rogowacenie różowe ( <i>erythroplakia Queyrat</i> ) .....                                                                    | 74 |
| Brodawczak rogowaciejący ( <i>papilloma keratoticum</i> ) ....                                                               | 76 |
| Brodawczakowatość kwitnąca ( <i>papillomatosis florida</i> ) ..                                                              | 77 |
| Przewlekłe złuszczone zapalenie gruczołów śluzowych wargi dolnej ( <i>cheilitis glandularis exfoliativa chronica</i> ) ..... | 77 |
| Przewlekła odleżyna ( <i>decubitus chronicus</i> ) .....                                                                     | 79 |

|                                                                                                                |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Zespół Plummera-Vinsona .....                                                                                  | 79  |
| 1.3. Rak błony śluzowej jamy ustnej .....                                                                      | 80  |
| Rak wargi dolnej ( <i>carcinoma labii inferioris</i> ) .....                                                   | 83  |
| Rak języka ( <i>carcinoma linguae</i> ) .....                                                                  | 88  |
| Rak dna jamy ustnej ( <i>carcinoma fundi oris</i> ) .....                                                      | 92  |
| Rak dziąsła ( <i>carcinoma gingivae</i> ) .....                                                                | 94  |
| Rak błony śluzowej policzka ( <i>carcinoma mucosae buccae</i> ) .....                                          | 96  |
| Rak błony śluzowej podniebienia twardego ( <i>carcinoma mucosae palati duri</i> ) .....                        | 97  |
| Rak podniebienia miękkiego ( <i>carcinoma palati molli</i> ) .....                                             | 98  |
| Rak komórek przejściowych (transitional cell carcinoma), nabłoniak limfatyczny ( <i>limphoepithelioma</i> ) .. | 98  |
| Wieloogniskowy rak błony śluzowej ( <i>carcinoma multentricum mucosae oris</i> ) .....                         | 99  |
| Rak brodawczakowaty ( <i>carcinoma verrucosum</i> ) .....                                                      | 100 |
| 1.4. Czerniak złośliwy ( <i>melanoma malignum</i> ) .....                                                      | 101 |
| Ocena klinicznego zaawansowania raków jamy ustnej według klasyfikacji TNM .....                                | 105 |
| Piśmiennictwo .....                                                                                            | 108 |
| 2. Nowotwory i schorzenia nowotworopodobne gruczołów ślinowych .....                                           | 110 |
| 2.1. Wprowadzenie .....                                                                                        | 110 |
| 2.2. Nowotwory gruczołów ślinowych .....                                                                       | 112 |
| 2.2.1. Gruczolak .....                                                                                         | 112 |
| Gruczolak wielopostaciowy – guz mieszany ( <i>adenoma polimorphum, tumor mixtus</i> ) .....                    | 112 |
| Gruczolak jednopostaciowy ( <i>adenoma monomorphum</i> ) .....                                                 | 113 |
| Gruczolak limfatyczny ( <i>adenolymphoma</i> ) .....                                                           | 113 |
| Gruczolak kwasochłonny ( <i>oncocyoma, adenoma oxyphilicum</i> ) .....                                         | 114 |
| 2.2.2. Guz z komórek surowiczych (acinic cell tumor) .....                                                     | 115 |
| 2.2.3. Guz śluzowo-naskórkowy ( <i>tumor mucoepidermalis, guz Stewarta</i> ) .....                             | 115 |
| 2.2.4. Raki .....                                                                                              | 116 |
| Rak gruczołowato-torbielowaty ( <i>carcinoma adenoides cysticum, cylindroma</i> ) .....                        | 116 |
| Rak śliniankopochodny ( <i>carcinoma sialogenes</i> ) .....                                                    | 118 |
| 2.2.5. Nowotwory małych gruczołów ślinowych błony śluzowej jamy ustnej .....                                   | 119 |
| 2.3. Choroby nowotworopodobne gruczołów ślinowych ..                                                           | 120 |
| Zapalenia nieswoiste .....                                                                                     | 120 |
| – bakteryjne .....                                                                                             | 120 |
| – wirusowe ślinianek .....                                                                                     | 121 |
| Zapalenia swoiste .....                                                                                        | 121 |
| – gruźlica .....                                                                                               | 121 |

|                                                                                                                   |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| - promienica .....                                                                                                | 121 |
| Sialozy ( <i>sialoses</i> ) .....                                                                                 | 121 |
| Choroba Mikulicza .....                                                                                           | 122 |
| Sarkoidoza .....                                                                                                  | 123 |
| Piśmiennictwo .....                                                                                               | 124 |
| 3. Nowotwory tkanek miękkich pochodzenia mezenchymalnego .....                                                    | 125 |
| 3.1. Guzy mezenchymalne łagodne .....                                                                             | 125 |
| Włókniak ( <i>fibroma</i> ) .....                                                                                 | 125 |
| Włókniakowatość dziąseł ( <i>fibromatosis diffusa gingivae</i> ) .....                                            | 126 |
| Nadziąślaki ( <i>epulides</i> ) .....                                                                             | 127 |
| - nadziąślak ziarninowy ( <i>epulis granulomatosa</i> ) ..                                                        | 128 |
| - nadziąślak włóknisty ( <i>epulis fibromatosa</i> , <i>peripheral odontogenic fibroma</i> ) .....                | 129 |
| - nadziąślak wrodzony ( <i>epulis congenita</i> ) .....                                                           | 129 |
| - nadziąślak olbrzymiokomórkowy ( <i>epulis giantocellularis</i> ), ziarniniak naprawczy pozakostny ..            | 130 |
| Guz ciążowy ( <i>tumor gravidarius</i> ) .....                                                                    | 132 |
| Mięśniak gładkokomórkowy ( <i>leiomyoma</i> ) .....                                                               | 133 |
| Mięśniak prążkowanokomórkowy ( <i>rhabdomyoma</i> ) ..                                                            | 134 |
| Guz Abrikosowa ( <i>myoma myoblasticum</i> ) .....                                                                | 135 |
| Tłuszczak ( <i>lipoma</i> ) .....                                                                                 | 136 |
| Naczyniak krwionośny ( <i>haemangioma</i> ) .....                                                                 | 137 |
| Nowotwory tkanek naczyńotwórczych ( <i>haemangioendothelioma</i> , <i>haemangiopericytoma</i> ) .....             | 142 |
| Ziarniniak naczyńotwórczy ( <i>granuloma teleangiectaticum</i> ) .....                                            | 142 |
| Naczyniak chłonny ( <i>lymphangioma</i> ) .....                                                                   | 143 |
| 3.2. Nowotwory mezenchymalne złośliwe .....                                                                       | 146 |
| Włókniakomięsak ( <i>fibrosarcoma</i> ) .....                                                                     | 146 |
| Mięsak mięśni prążkowanych ( <i>rhabdomyosarcoma</i> ) ..                                                         | 147 |
| Mięsak mięśni gładkich ( <i>leiomyosarcoma</i> ) .....                                                            | 148 |
| Mięsak tkanki tłuszczowej ( <i>liposarcoma</i> ) .....                                                            | 148 |
| Złośliwe nowotwory tkanek naczyńotwórczych .....                                                                  | 150 |
| - Mięsak tkanki naczyńotwórczej ( <i>angiosarcoma</i> ) ..                                                        | 150 |
| - Mięsak Kaposiego ( <i>Kaposi sarcoma</i> ) .....                                                                | 151 |
| Piśmiennictwo .....                                                                                               | 152 |
| II. Nowotwory kości szczękowych .....                                                                             | 154 |
| 1. Nowotwory i guzy tkanek zębotwórczych .....                                                                    | 154 |
| 1.1. Nowotwory histologicznie łagodne .....                                                                       | 158 |
| Szkliwiak ( <i>ameloblastoma</i> ) .....                                                                          | 158 |
| Gruźlakoszkliwiak ( <i>adenoameloblastoma</i> ) .....                                                             | 161 |
| Wapniejący nabłonkowy guz zębopochodny. Guz Pindborga ( <i>tumor epithelialis odontogenes calcificans</i> ) ..... | 162 |
| Szkliwiak barwnikowy niemowląt ( <i>melanoameloblastoma infantium</i> ) .....                                     | 162 |
| Włókniakoszkliwiak ( <i>fibroma ameloblasticum</i> ) .....                                                        | 163 |

|                                                                                                                  |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Kostniwiak ( <i>cementoma</i> ) .....                                                                            | 164 |
| Zębiak ( <i>odontoma</i> ) .....                                                                                 | 165 |
| – mieszany ( <i>odontoma mixtum</i> ) .....                                                                      | 165 |
| – złożony ( <i>odontoma compositum</i> ) .....                                                                   | 165 |
| 1.2. Zębopochodne nowotwory złośliwe .....                                                                       | 166 |
| Szklwiak złośliwy ( <i>ameloblastoma malignum</i> ) .....                                                        | 166 |
| Raki wywodzące się z torbieli zębopochodnych<br>( <i>carcinoma odontocysticum</i> ) .....                        | 167 |
| Mięsak zębopochodny ( <i>sarcoma odontogenes</i> ) .....                                                         | 167 |
| Piśmiennictwo .....                                                                                              | 168 |
| 2. Nowotwory wywodzące się z tkanek szkieletotwórczych .....                                                     | 169 |
| 2.1. Nowotwory łagodne kości .....                                                                               | 169 |
| Włóknjak kostniejący ( <i>fibroma ossificans</i> ) .....                                                         | 169 |
| Kostniak ( <i>osteoma</i> ) .....                                                                                | 170 |
| Kostniak przykostny ( <i>osteoma periostale</i> ) .....                                                          | 170 |
| Wał podniebienny ( <i>torus palatinus</i> ) .....                                                                | 171 |
| Kostniak kostninowy ( <i>osteoid osteoma</i> ) .....                                                             | 171 |
| Chrzęstniak ( <i>chondroma</i> ) .....                                                                           | 172 |
| Śluzak ( <i>myxoma</i> ) .....                                                                                   | 172 |
| 2.2. Złośliwe nowotwory kości właściwej .....                                                                    | 173 |
| Mięsak kościopochodny ( <i>sarcoma osteogenes</i> ) .....                                                        | 173 |
| Włóknjakomięsak kościopochodny ( <i>fibrosarcoma</i><br><i>osteogenes</i> ) .....                                | 175 |
| Włóknjakomięsak histiocytarny ( <i>histiocytoma mali-</i><br><i>gnum fibrosum</i> ) .....                        | 176 |
| Chrzęstniakomięsak ( <i>chondrosarcoma</i> ) .....                                                               | 176 |
| Guz olbrzymiokomórkowy złośliwy kości ( <i>osteocla-</i><br><i>stoma malignum</i> ) .....                        | 177 |
| Piśmiennictwo .....                                                                                              | 177 |
| 3. Przerzuty nowotworów narządów odległych do kości<br>szczękowych .....                                         | 178 |
| 4. Rak zatoki szczękowej .....                                                                                   | 179 |
| III. Nowotwory tkanki nerwowej .....                                                                             | 184 |
| Nerwiak osłonkowy ( <i>neurilemmoma schwannoma</i> ) .....                                                       | 184 |
| Nerwiakowłóknjak ( <i>neurofibroma</i> ) .....                                                                   | 185 |
| Piśmiennictwo .....                                                                                              | 186 |
| IV. Nowotwory złośliwe o charakterze układowym .....                                                             | 187 |
| 1. Nowotwory wywodzące się z tkanki limfatycznej .....                                                           | 187 |
| Mięsak limfatyczny odosobniony ( <i>lymphosarcoma soli-</i><br><i>tare</i> ) .....                               | 187 |
| Pierwotny mięsak siateczkowy odosobniony ( <i>reticulosar-</i><br><i>coma primarium solitare</i> ) .....         | 188 |
| Choroba Hodgkina – ziarnica złośliwa ( <i>lymphogranulo-</i><br><i>matisis maligna</i> ) .....                   | 189 |
| Chłoniak złośliwy nieziarniczny – guz Burkitta ( <i>lympho-</i><br><i>ma malignum non granulomatosum</i> ) ..... | 189 |
| 2. Nowotwory wywodzące się ze szpiku kostnego .....                                                              | 190 |
| 2.1. Szpiczak ( <i>myeloma plasmocytoma malignum</i> ) .....                                                     | 190 |

|                                                                                                                            |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Guz Ewinga ( <i>tumor Ewing</i> ) .....                                                                                    | 191 |
| Białaczki ( <i>leucaemiae</i> ) .....                                                                                      | 192 |
| Piśmiennictwo .....                                                                                                        | 194 |
| V. Guzy i choroby nowotworopodobne .....                                                                                   | 196 |
| Dysplazja włóknista kości szczękowych .....                                                                                | 196 |
| Choroba Albrighta .....                                                                                                    | 200 |
| Cherubizm .....                                                                                                            | 201 |
| Ziarniniak olbrzymiokomórkowy naprawczy kości szczękowych ( <i>granuloma gigantocellulare reparativum</i> ) .....          | 203 |
| Choroba Pageta – zniekształcające zapalenie kości ( <i>osteitis chronica deformans</i> ) .....                             | 204 |
| Choroba Recklinghausena – włókniste torbielowate zapalenie kości ( <i>osteitis fibrosa cystica</i> ) .....                 | 205 |
| Histiocytoza X (tzw. choroby ze spichrzania) .....                                                                         | 207 |
| Ziarniniak kwasochłonny .....                                                                                              | 207 |
| – Choroba Handa-Schüllera-Christiana .....                                                                                 | 208 |
| – Choroba Abta-Letterera-Siwe'a .....                                                                                      | 209 |
| <i>Hamartoma</i> .....                                                                                                     | 209 |
| Piśmiennictwo .....                                                                                                        | 210 |
| VI. Torbiele .....                                                                                                         | 211 |
| 1. Torbiele kostne .....                                                                                                   | 212 |
| 1.1. Torbiele nabłonkowe .....                                                                                             | 212 |
| Torbiele zębopochodne .....                                                                                                | 212 |
| Torbiele nie związane z zębami .....                                                                                       | 212 |
| 1.2. Torbiele nienabłonkowe .....                                                                                          | 213 |
| Torbiel pourazowa – torbiel krwotoczna żuchwy ( <i>cystis haemorrhagica, cystis posttraumatica</i> ) .....                 | 213 |
| Torbiel tętniakowata ( <i>cystis aneurismatica</i> ) .....                                                                 | 214 |
| 2. Torbiele tkanek miękkich .....                                                                                          | 215 |
| 2.1. Torbiel śluzowa .....                                                                                                 | 215 |
| 2.2. Torbiel skórzasta .....                                                                                               | 216 |
| 2.3. Torbiel przewodu tarczowo-językowego, torbiel środkowa szyi ( <i>thyreoglossal cyst, cystis colli mediana</i> ) ..... | 217 |
| 2.4. Torbiel skrzelopochodna ( <i>cystis branchiogenes</i> ) .....                                                         | 218 |
| Piśmiennictwo .....                                                                                                        | 219 |